

Το Κίνημα του Ναυτικού, Μάιος 1973
Ομιλία Κωνσταντίνου Στράτου, Μεταδιδακτορικού ερευνητή Σύγχρονης
Ελληνικής Ιστορίας
Αθήνα 13/7/2023

Ο σημερινός εορτασμός του Κινήματος του Ναυτικού συμπίπτει με την συμπλήρωση πενήντα ετών από τον Μάιο του 1973, όταν εν ενεργεία ανώτεροι και κατώτεροι αξιωματικοί του Πολεμικού Ναυτικού επιχείρησαν να ανατρέψουν την Δικτατορία των Συνταγματαρχών και να επαναφέρουν την κοινοβουλευτική δημοκρατία στην Ελλάδα.

Συχνά, τα χρονικά ορόσημα όπως το φετινό της συμπλήρωσης των πενήντα ετών, αποτελούν αφορμή για να ξανασκεφτούμε τη σημασία που έχουν για το σήμερα, γεγονότα του παρελθόντος που σημάδεψαν καταλυτικά τη ιστορική πορεία της χώρας μας. Ποια σημασία μπορεί να έχει λοιπόν σήμερα, μετά από 50 χρόνια το Κίνημα του Ναυτικού;

Για να απαντηθεί αυτό το ερώτημα θα πρέπει να αναλογιστούμε την σημασία που είχε, και εξακολουθεί να έχει, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας στην σύγχρονη ιστορία της. Η Ανατολική Μεσόγειος, με την οποία η χώρα μας συνορεύει και επηρεάζεται άμεσα, αποτελεί ιστορικά μια περιοχή που χαρακτηρίζεται από έντονη αστάθεια και ανασφάλεια. Αυτό, οφείλεται στον ιδιαίτερο στρατηγικό της χαρακτήρα, ως μια περιοχή που ο δυτικός κόσμος έρχεται σε επαφή με την Μέση Ανατολή. Η σημασία που έχει για το διεθνές διαμετακομιστικό εμπόριο εδώ και δεκαετίες, την μετέτρεψε σε ένα από τα πιο σημαντικά πεδία ανταγωνισμού και σύγκρουσης των συμφερόντων πολλών ισχυρών κρατών του πλανήτη.

Τα τελευταία χρόνια, η σημασία που απέκτησε για την ενεργειακή θωράκιση της Ευρώπης, λόγω των συνεπειών του πολέμου στην

Ουκρανία, αποτέλεσε βασικό παράγοντα όξυνσης του διεθνούς ανταγωνισμού και της αστάθειας στη περιοχή. Σε αυτό το διεθνές περιβάλλον, η Ελλάδα αποτελεί ένα κράτος σύνορο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σε αυτό το ασταθές διεθνές πλαίσιο λοιπόν, η προάσπιση της δημοκρατίας είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να αποτραπεί η αποσταθεροποίηση της Ελλάδας από εξωγενείς κρίσεις, με αρνητικά αποτελέσματα για την εθνική της ασφάλεια.

Αυτό, κυρίες και κύριοι, ήταν βασικό κίνητρο των αξιωματικών που οργάνωσαν και συμμετείχαν στο Κίνημα του Ναυτικού το 1973. Όπως σήμερα έτσι και τότε, στον Ψυχρό Πόλεμο, η Ανατολική Μεσόγειος ήταν πεδίο ανταγωνισμού των δύο μεγάλων στρατοπέδων, του Δυτικού κόσμου και του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Ως χώρα σύνορο της Δύσης στην Ανατολική Μεσόγειο, η προάσπιση και ενίσχυση της δημοκρατίας ήταν αναγκαία για την εθνική ανεξαρτησία και ακεραιότητα της Ελλάδας.

Το στρατιωτικό πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου 1967 ανέτρεψε αυτή τη συνθήκη. Η επιβολή της Δικτατορίας των Συνταγματαρχών αποσταθεροποίησε την Ελλάδα. Καταπάτησε την δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα και την έθεσε εκτός του κανόνα των δυτικών κοινοβουλευτικών δημοκρατιών. Την απομάκρυνε από πολλούς συμμάχους της στην Ευρώπη και τη Δύση ευρύτερα, υποσκάπτοντας με αυτό το τρόπο την αμυντική της ικανότητα.

Τον κίνδυνο αυτό αντιλήφθηκαν από τη πρώτη στιγμή στελέχη των ενόπλων δυνάμεων και ειδικά του Πολεμικού Ναυτικού. Καθ' όλη τη περίοδο της δικτατορίας, ο ελληνικός Στόλος θα αποτελούσε τη μήτρα πολλών αντιδικτατορικών κινήσεων.

Τα πρώτα δείγματα φάνηκαν ήδη κατά την 21^η Απριλίου, όταν ο Στόλος ήταν έτοιμος να προστατεύσει το πολίτευμα. Μία μέρα αργότερα,

ο τότε ΑΓΕΝ Κωνσταντίνος Εγκολφόπουλος παραιτήθηκε, σε ένδειξη διαμαρτυρίας στέλνοντας το μήνυμα στα στελέχη του στόλου ότι δεν αναγνώριζε το νέο, παράνομο καθεστώς.

Το κίνημα του Βασιλιά της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1967, αποτέλεσε τη πρώτη ευκαιρία του Πολεμικού Ναυτικού να κινηθεί κατά του νέου καθεστώτος. Παρά το γεγονός ότι είχε άγνοια των προθέσεων του Βασιλιά μέχρι και τη τελευταία στιγμή, το Ναυτικό δεν έχασε χρόνο και σύντομα το σύνολο του Στόλου τάχθηκε με το μέρος του, προκειμένου να φύγει η Δικτατορία. Ωστόσο, η αποτυχία του κινήματος λόγω του κακού σχεδιασμού του, με τον αποκλεισμό της ηγεσίας του Ναυτικού από τη προετοιμασία του, οδήγησε στο κενό τη κινητοποίηση του Στόλου.

Η αποτυχία του βασιλικού κινήματος ενίσχυσε τη Δικτατορία, ενίσχυσε όμως και την αποφασιστικότητα και τη θέληση των στελεχών του Ναυτικού να δράσουν προκειμένου αυτή να απομακρυνθεί. Η κίνηση των Τορπιλακάτων τη περίοδο 1969-1970, με σκοπό την απαγωγή του Γεωργίου Παπαδοπούλου, καθώς και το Σχέδιο Κρήτη, που προέβλεπε την κατάληψη της νήσου, ήταν προσπάθειες που, αν και δεν πέτυχαν, αποτελούν δείγμα αυτής της αποφασιστικότητας.

Με τα χρόνια να περνούν, και τη Δικτατορία να δείχνει ότι ήρθε για να μείνει παρά τη κακή διακυβέρνηση της χώρας, η αποφασιστικότητα των αξιωματικών του Ναυτικού να δράσουν εναντίον της, γινόταν όλο και εντονότερη. Αυτή η αποφασιστικότητα οδήγησε στη πλέον οργανωμένη αντιδικτατορική προσπάθεια από το Ναυτικό,

το «Κίνημα του Ναυτικού».

Αρκετοί από τους αξιωματικούς που έλαβαν μέρος σε αυτό, είχαν συμμετάσχει στο παρελθόν στη κινητοποίηση της 13^{ης} Δεκεμβρίου, άλλοι στη κίνηση των τορπιλακάτων. Όλοι τους, ήταν εναντίον της Χούντας.

Σκοπός του Κινήματος ήταν η απομάκρυνση της Δικτατορίας, η παράδοση της εξουσίας στους πολιτικούς, ούτως ώστε να

δρομολογηθούν εκλογές το γρηγορότερο δυνατό, προκειμένου ο λαός να εκλέξει την κυβέρνηση της επιλογής του. Με λίγα λόγια, στόχος ήταν η επαναφορά της Δημοκρατίας. Σύμφωνα με το διάγγελμα με το οποίο θα απευθύνονταν στον ελληνικό λαό κατά την εκδήλωση του σχεδίου τους:

«το πρωτόγονο και αναχρονιστικό αυτό καθεστώς κατερράκωσε το γόητρον του ελληνικού κράτους και προκάλεσε μόνιμον κρίσιν εις τας σχέσεις της Ελλάδος μετά των φυσικών της φίλων και συμμάχων. Η θέσις μας εντός του ελευθέρου κόσμου εκλονίσθη. Το ευρωπαϊκόν μας μέλλον υπευθυκεύθη. Ουδέποτε η εξωτερική μας πολιτική είχε περιέλθει εις τοιαύτην και τόσον επικίνδυνον απομόνωσιν».

Καθοριστικό σημείο στην εξέλιξη του Κινήματος, αποτέλεσε η ανάληψη καθηκόντων Κυβερνήτου στα 5 από τα 6 μεγάλα αντιτορπιλικά του Στόλου το καλοκαίρι του 1972, από τους Αντιπλοίαρχους που αποτελούσαν την ηγεσία της συνωμοσίας. Σταδιακά, και μέχρι τους πρώτους μήνες του 1973, αυξήθηκαν θεαματικά οι μνημένοι αξιωματικοί, φτάνοντας περίπου τους 100.

Η συμφωνία ενός τόσο μεγάλου αριθμού αξιωματικών διαφορετικών πολιτικών πεποιθήσεων, οι οποίοι μάλιστα δρούσαν συνωμοτικά, μέσα σε λίγους μήνες, αποδεικνύει ότι η πίστη στη φιλελεύθερη συνταγματική νομιμότητα και ο ενστερνισμός των δημοκρατικών ελευθεριών που απορρέουν από αυτή, αποτελεί δομικό στοιχείο του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού. Η ελευθερία της άποψης και των διαφορετικών πολιτικών πεποιθήσεων αποτελούν μέρος της ομαλής λειτουργίας του Πολεμικού Ναυτικού.

Μεταξύ των μνημένων ήταν και ολιγάριθμοι αλλά αποφασισμένοι αξιωματικοί του Στρατού Ξηράς και της Πολεμικής Αεροπορίας, ενώ τα πλοία υπό τον έλεγχό τους έφτασαν συνολικά τα 25.

Η ημερομηνία εκδήλωσης είχε οριστεί για το βράδυ της 22ας προς την 23^η Μαΐου 1973. Δυστυχώς, μια σειρά προβλημάτων που ανέκυψαν το τελευταίο 24ωρο, οδήγησαν στη ματαίωση της εκδήλωσης, ενώ λίγες ώρες αργότερα ξεκίνησαν οι πρώτες συλλήψεις.

Την ίδια ώρα που η Δικτατορία κουκούλωνε το Κίνημα χαρακτηρίζοντάς το «οπερετικό» και έργο αποστράτων αξιωματικών μετρημένων στα δάκτυλα, οι συλληφθέντες αξιωματικοί του κινήματος οδηγούνταν στα κρατητήρια του ΕΑΤ-ΕΣΑ, όπου τους επιφυλάχθηκε μια κτηνώδης και υποτιμητική συμπεριφορά με αποκορύφωμα τα φρικτά βασανιστήρια.

Ήταν η φυγή του αντιτορπιλικού Βέλος στην Ιταλία, στον απόηχο των συλλήψεων που φανέρωσε το πραγματικό μέγεθος της αντίδρασης στους κόλπους του Ναυτικού, ακυρώνοντας τις προσπάθειες συγκάλυψης της Δικτατορίας. Η ανάδειξη του Κινήματος από το Βέλος, αποτέλεσε το βαρύτερο μέχρι τότε πλήγμα στο στρατιωτικό καθεστώς. Η διεθνής κοινή γνώμη, έστρεψε το βλέμμα της στην Ελλάδα.

Το σημαντικότερο αποτέλεσμα ωστόσο, ήταν ότι έδωσε ελπίδα στην ελληνική κοινωνία ότι η Δικτατορία, δεν ήταν ένα ακλόνητο και συμπαγές καθεστώς το οποίο δύσκολα θα έφευγε.

Το Κίνημα του Ναυτικού αποτέλεσε τη κορυφαία αντιδικτατορική δράση του Πολεμικού Ναυτικού τη περίοδο της Δικτατορίας. Δυστυχώς, το καθεστώς θα παρέμενε άλλο ένα χρόνο και θα οδηγούσε στην τραγωδία της Κύπρου.

Κυρίες και κύριοι,

η χώρα μας συνορεύει με μια ιδιαίτερα ασταθή περιοχή του κόσμου. Μια κατάσταση που όπως φαίνεται δύσκολα θα αλλάξει στο άμεσο μέλλον.

Σήμερα, 50 χρόνια μετά, το Κίνημα του Ναυτικού μας θυμίζει ότι σε αυτό το ασταθές περιβάλλον, η προάσπιση της δημοκρατίας είναι

προϋπόθεση για την εξασφάλιση της εθνικής ανεξαρτησίας και ακεραιότητας.